

УДК 347.95:347.98

ВИКОНАННЯ УХВАЛ СУДУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ: ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН 2017 РОКУ

Майка М.Б., адвокат,
аспірант кафедри цивільного права та процесу
Львівський національний університет імені Івана Франка,
викладач
Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола

У роботі висвітлено актуальні питання та досліджено проблеми правозастосування новел правового регулювання виконання ухвал суду в цивільному процесі України. Зазначено прогалини нормативного регулювання правовідносин у досліджуваній сфері. Сформовано висновки та пропозиції, спрямовані на вдосконалення цивільно-процесуального законодавства в галузі виконання ухвал суду.

Ключові слова: виконання ухвал суду, правовідносини на стадії виконання ухвали, виконавче провадження, виконання мирової угоди, виконання судових рішень.

В работе освещены актуальные вопросы и исследованы проблемы правоприменения новелл правового регулирования исполнения постановлений суда в гражданском процессе Украины. Указаны пробелы нормативного регулирования правоотношений в исследуемой сфере. Сформулированы выводы и предложения, направленные на совершенствование гражданско-процессуального законодательства в области выполнения решений суда.

Ключевые слова: выполнение постановлений суда, правоотношения на стадии выполнения решения, исполнительное производство, исполнение мирового соглашения, исполнение судебных решений.

Mayka M.B. EXECUTION OF COURT ORDERS IN THE CIVIL PROCESS OF UKRAINE:
LEGAL ANALYSIS OF LEGISLATIVE CHANGES 2017

The paper highlights topical issues and examines the problems of law enforcement of the legal regulation of the implementation of court rulings in the civil process in Ukraine. The gaps of normative regulation of legal relations in the indicated sphere are indicated. The conclusions and suggestions are aimed at improving the civil procedural legislation in the field of execution of court decisions.

Key words: execution of court rulings, legal relations at stage of execution of ruling, enforcement proceedings, execution of peace agreement, execution of court decisions.

Постановка проблеми. Процедурні й інші питання, пов'язані з рухом справи, клопотання та заяви осіб, які беруть участь у справі, вирішуються судом шляхом постановлення ухвал, а в окремих випадках судовий розгляд справи закінчується постановленням ухвали. 15 грудня 2017 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 р. № 2147–VIII [7]. За змістом вказаного законодавчого акта, процедура виконання ухвал суду в

цивільному процесі України зазнала суттєвих змін у частині порядку, способу, суб'єктів їх реалізації, що обумовлює необхідність аналізу законодавчих новел та обґрунтовує актуальність і невичерпність дослідження.

Стан розробленості проблеми. Проблемні питання реалізації ухвал суду в цивільному процесі відображаються в роботах О.Б. Верби-Сидор (виконання ухвали про затвердження мирової угоди, ухвали про тимчасове обмеження боржника в праві виїзду за межі території України) [1], Л.С. Лисенко (виконання ухвал про забезпечення позову та доказів) [4], О.М. Шиманович (зміст чинності

ухвали суду) [12]. Водночас дотепер відсутні наукові дослідження, які б характеризували новели процедури виконання ухвал суду в цивільних справах за правилами та в редакції Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) України, визначеній Законом України № 2147–VIII від 3 жовтня 2017 р.

Метою статті є здійснення теоретико-правової характеристики новел правового регулювання процедури виконання ухвал суду в цивільному процесі України за правилами та в редакції ЦПК України, згідно із Законом України № 2147–VIII від 3 жовтня 2017 р., узагальнення нормативно-правових нововведень, формулювання пропозиції щодо внесення законодавчих змін.

Виклад основного матеріалу. Із набранням чинності Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 р. № 2147–VIII до чинного законодавства імплементовано окремі напрацювання правової доктрини у сфері регламентування реалізації ухвал суду. З метою аналізу процедури виконання ухвал суду в цивільному процесі, які запроваджені Законом України (далі – ЗУ) № 2147–VIII від 3 жовтня 2017 р., вважаємо за необхідне виокремити основні законодавчі новели в зазначеній сфері:

- окрему групу ухвал суду віднесено до категорії виконавчих документів, що підлягають виконанню державними та приватними виконавцями за правилами ЗУ «Про виконавче провадження» (ст. ст. 118, 146, 148, 208 ЦПК України);
- визначено момент набрання чинності ухвалою суду (ст. 261 ЦПК України);
- передбачено встановлення судом строку виконання окремої ухвали суду (ст. 262 ЦПК України);
- визначено процедуру виконання ухвали про привід свідка та розшук відповідача, боржника, дитини (ст. ст. 147, 438 ЦПК України);
- встановлено право суду постановити ухвалу про заміну стягувача або боржника у виконавчому листі до відкриття

виконавчого провадження (ст. 442 ЦПК України);

- передбачено позбавлення суду права тимчасово обмежувати керівника юридичної особи-боржника в праві виїзду за межі території України (ст. 441 ЦПК України) [7].

Положеннями ч. 3 ст. 431 ЦПК України встановлено, що ухвала суду у визначених ЦПК України випадках є виконавчим документом. Аналіз норм ЦПК України доводить, що такими випадками є постановлення судом ухвали про затвердження мирової угоди (ст. 208 ЦПК України), ухвали про забезпечення доказів (ст. 118 ЦПК України), ухвали про тимчасове вилучення документів для дослідження їх судом (ст. 146 ЦПК України), ухвали про стягнення штрафу в дохід держави у зв'язку зі зловживанням процесуальними правами (ст. 148 ЦПК України).

Водночас законодавцем залишено поза увагою пропозиції науковців щодо віднесення ухвали про витребування доказів до категорії виконавчих документів. Чинна редакція ЦПК України встановлює, що в разі неподання доказів, що витребувані судом, без поважних причин або без повідомлення причин їх неподання суд може постановити ухвалу про тимчасове вилучення цих доказів державним виконавцем для дослідження судом, проте ні ЦПК України, ні ЗУ «Про виконавче провадження» не встановлюють процедури, порядку та заходів примусового виконання такої ухвали [6]. Заходи примусового виконання не визначає і судова практика. Наприклад, ухвалою Згурівського районного суду Київської області в справі № 365/80/17 від 20 грудня 2017 р. вилучено для дослідження судом низку доказів від відповідача, ухвалу направлено для виконання до відповідного відділу Державної виконавчої служби (далі – ДВС) [10], водночас судовим актом не конкретизовано перелік заходів примусового виконання. Крім того, законодавцем не врегульовано питання суб'єкта сплати авансового внеску у виконавчому провадженні з виконанням ухвали про тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, що, згідно із ЗУ «Про виконавче провадження», є підста-

вою для повернення виконавчого документа [6].

Не враховано законодавцем пропозиції Л.С. Лисенко, С.Я. Фурси, О.В. Дем'янової щодо нотаріального порядку забезпечення доказів, зокрема, передбачення можливості викладення показань свідка у формі заяви, підпис на якій засвідчується нотаріально [4]. Проте нормами ст. 212 ЦПК України встановлено можливість допиту свідка в режимі відеоконференції в приміщенні суду, водночас не встановлено порядок ідентифікації особи свідка, а також процедури складання присяги та попередження останнього про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиві свідчення.

З огляду на зазначені прогалини правового регулювання, пропонуємо доповнити ЗУ «Про виконавче провадження» положеннями, якими встановити процедуру, порядок і заходи примусового виконання ухвали про тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, віднести ухвалу суду про витребування доказів до виконавчих документів, передбачити нотаріальний порядок забезпечення доказів.

Нормами ст. 261 ЦПК України встановлено, що ухвала набирає чинності одразу після її проголошення, якщо інше не передбачено ЦПК України. Необхідність визначення моменту набрання ухвалою суду чинності запропоновано ще 2005 р. у дисертаційному дослідженні О.М. Шиманович [12], тому включення відповідних положень до ЦПК України вважаємо слушним нововведенням. Чинна редакція ЦПК України не містить конкретизації випадків, в яких момент набрання ухвалою чинності не збігається з моментом її постановлення, хоча окрема група ухвал підлягає апеляційному оскарженню. Нелогічним є негайне звернення до виконання ухвали про затвердження мирової угоди, ухвали про стягнення штрафу в дохід держави, оскільки такі ухвали можуть бути скасовані або змінені судом апеляційної інстанції, тому вважаємо доцільним визначити момент набрання чинності для ухвал суду, які підлягають примусовому виконанню державним чи приватним виконавцем, винятково після перегляду їх апеляційним порядком або

завершення строку на подання апеляційної скарги, якщо апеляційну скаргу не було подано, за умови, якщо апеляційне оскарження передбачено чинним ЦПК України (за винятком ухвали про забезпечення позову), в іншому разі ухвала суду набирає чинності з моменту її постановлення.

Ст. 262 ЦПК України передбачено встановлення судом строку виконання окремої ухвали суду. Водночас законодавцем не встановлено вимоги щодо конкретизації заходів, які зобов'язані вжити суб'єкти виконання окремих ухвал суду, а також не передбачено обов'язку суду, який постановив ухвалу, або іншого уповноваженого органу здійснювати контроль за її виконанням. Саме встановлення строку судом щодо виконання окремої ухвали не може слугувати забезпеченням належного його виконання, доцільним було б встановити санкції за ухилення від виконання такої ухвали, передбачити можливість суду вживати заходів процесуального примусу за навмисні дії щодо невиконання окремої ухвали.

Нормами ст. 147 ЦПК України визначено процедуру виконання ухвали суду про привід свідка в суд, встановлено, що така ухвала передається для виконання до відповідного органу Національної поліції України за місцем провадження в справі або за місцем проживання, роботи чи навчання особи, яка підлягає приводу. Звертаємо увагу на те, що зараз відсутній окремий підзаконний нормативно-правовий акт, який би регулював порядок приводу свідка в цивільному процесі, що перешкоджає належному виконанню ухвали про привід. Зокрема, не передбачено конкретизації заходів, які уповноважений здійснювати працівник поліції для виконання ухвали суду про привід свідка. Законодавець обмежився ч. 5 ст. 147 ЦПК України, відповідно до якої ухвала про привід оголошується свідку особою, яка її виконує. Водночас доцільно передбачити в чинному законодавстві право поліцейського на затримання особи для здійснення приводу, застосування фізичної сили та спеціальних засобів у разі ухилення чи відмови свідка від виконання ухвали.

Ст. ст. 132 та 438 ЦПК України передбачено право суду постановити ухвалу про розшук відповідача, боржника та дитини з подальшим здійсненням розшуку вказаних осіб органами Національної поліції України. Перелік дій, які спрямовані на виконання ухвали, визначений у Порядку розшуку боржника-фізичної особи, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) України від 27 серпня 2008 р. № 408 [8]. Згідно з п. 2.1 вказаного наказу МВС, розшук відповідної особи розпочинається протягом 10 днів із моменту отримання ухвали про розшук відповідача, боржника або дитини, згодом розробляється план розшукових заходів і вжиття першочергових заходів щодо розшуку протягом наступних 10 днів. Для забезпечення процесуальної економії наголошуємо на необхідності скорочення строків вчинення необхідних дій, які спрямовані на виконання ухвали про оголошення розшуку. Наприклад, строк у 10 діб, встановлений для початку вжиття першочергових заходів для розшуку, доцільно скоротити до 1 доби, оскільки жодних обов'язків, які повинен виконати працівник органу внутрішніх справ на виконання ухвали на стадії підготовки до першочергових заходів, чинне законодавство не містить. Крім того, вважаємо доцільним процедуру виконання ухвали про розшук включити безпосередньо до положень ЦПК України.

Згідно із ч. 5 ст. 442 ЦПК України, за необхідності заміни боржника або стягувача у виконавчому листі до відкриття виконавчого провадження суд за клопотанням сторін має право постановити відповідну ухвалу. Вважаючи позитивними вказані нововведення, моделюємо ситуацію щодо необхідності заміни стягувача або боржника в ухвалі суду про затвердження мирової угоди. Чинний ЦПК України відносить ухвалу про затвердження мирової угоди до виконавчих документів (виконавчий лист на її виконання не видається), водночас ст. 442 ЦПК України передбачає можливість заміни стягувача або боржника у виконавчому листі (а не у виконавчому документі). Отже, сторони мирової угоди позбавлені мож-

ливості заміни стягувача або боржника в ній у разі невиконання угоди добровільно та вибуття однієї зі сторін такої угоди. З огляду на наведене, доцільно замінити в ч. 5 ст. 442 ЦПК України термін «виконавчий лист» на «виконавчий документ» і передбачити, що за необхідності заміни боржника або стягувача у виконавчому документі до відкриття виконавчого провадження суд за заявою заінтересованої особи замінює таку сторону її правонаступником.

Нормами ст. 441 ЦПК України передбачено право суду постановити ухвалу про тимчасове обмеження в праві виїзду за межі України фізичної особи, яка є боржником за невиконаним нею судовим рішенням, на строк до повного виконання такого судового рішення. Водночас чинна редакція статті, на відміну від попередньої, позбавляє суд права на тимчасове обмеження керівника юридичної особи-боржника в праві виїзду за межі території України. Вважаємо такого роду зміни логічними, оскільки іноді дії керівникане пов'язані з виникненням заборгованості юридичної особи.

Висновки. Отже, чинне законодавство України у сфері регламентування правовідносин на стадії виконання ухвал суду в цивільному процесі містить значну частину нововведень, окремі з яких оптимізують процедури виконання вказаної групи ухвал, інші ж викликають дискусію щодо доцільності їх застосування й обумовлюють невичерпність майбутніх наукових розроблень в обраній сфері.

За результати проведеного дослідження новел правового регулювання процедури виконання ухвал суду про затвердження мирової угоди можна дійти таких висновків:

1. Новелами ЦПК України в редакції Закону України № 2147-VIII від 3 жовтня 2017 р. є: виокремлення групи ухвал суду, які віднесено до категорії виконавчих документів, що підлягають виконанню державними та приватними виконавцями за правилами ЗУ «Про виконавче провадження»; визначення моменту набрання ухвалою суду чинності; визначення процедури виконання ухвали про привід свідка, окремої ухвали суду; вста-

новлення права суду постановити ухвалу про заміну стягувача або боржника у виконавчому листі до відкриття самого виконавчого провадження; позбавлення суду права на тимчасове обмеження керівника юридичної особи-боржника в праві виїзду за межі території України.

2. Для оптимізації механізму правового регулювання процедури виконання ухвали суду в цивільних справах пропонуємо доповнити положення чинного законодавства правовими нормами, які:

– встановлюють процедуру, порядок і заходи примусового виконання ухвали про тимчасове вилучення доказів для дослідження судом, відносять ухвалу суду про витребування доказів до виконавчих документів, передбачують нотаріальний порядок забезпечення доказів;

– замінюють у ч. 5 ст. 442 ЦПК України термін «виконавчий лист» на «виконавчий документ» і передбачають, що за необхідності заміни боржника або стягувача у виконавчому документі до відкриття виконавчого провадження суд, за заявою заінтересованої особи, замінює таку сторону її правонаступником;

– передбачають право поліцейського на затримання особи для здійснення приводу в суд, застосування фізичної сили та спеціальних засобів у разі ухилення чи відмови свідка від виконання ухвали;

– визначають момент набрання чинності для ухвал суду, які підлягають примусовому виконанню державним чи приватним виконавцем, виключно після перегляду їх апеляційним порядком або завершення строку на подання апеляційної скарги, якщо апеляційну скаргу не було подано за умови, що апеляційне оскарження передбачено чинним ЦПК України (за винятком ухвали про забез-

печення позову), в іншому разі ухвала суду набирає чинності з моменту її постановлення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Верба-Сидор О.Б. Правосуб'єктність суду у виконавчому провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – Л., 2012. – 19 с.
2. Вінциславська М.В. Суб'єкти виконавчого процесу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – К., 2014. – 20 с.
3. Комаров В.В., Бігун В.А., Баранкова В.В. та ін. Курс цивільного процесу: підручник / за ред. В.В. Комарова. – Х.: Право, 2011. – 1352 с.
4. Лисенко Л.С. Ухвали в цивільному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – К., 2012. – 19 с.
5. Питуляк В.М. Повноваження суду при примусовому виконанні судових рішень у цивільних справах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – О., 2016. – 25 с.
6. Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3 жовтня 2017 № 2147-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. Про затвердження Порядку розшуку боржника-фізичної особи, затвердженого наказом МВС України від 27 серпня 2008 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
9. Рішення Європейського суду із прав людини: каталог рішень щодо суті. URL: <http://www.minjust.gov.ua/19612>.
10. Ухвала Згурівського районного суду Київської області по справі № 365/80/17 від 20 грудня 2017 р. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
11. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. зі змінами та доповненнями. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
12. Шиманович О.М. Судові постанови в цивільному процесі України: на матеріалі рішень і ухвал суду першої інстанції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – К., 2005. – 221 с.